

SOSYOLOJİ TEORİLERİNE AKTÖRLER-FAKTÖRLER BAĞLAMINDA BİR BAKIŞ DENEMESİ

Fatih AMAN*

Özet:

Toplum araştırmaları ‘söz konusu toplumsa hiçbir Şey görüdüğü gibi değildir’ kabulüyle başlar ve ‘öyleyse neler oluyor?’ sorusunun cevabı olarak toplumun katmanlarını işaret eder. Ekonomi, rasyonalizasyon, işbölümü, teknoloji... gibi temel katmanlar sosyologlarca belirlenmiştir ve bu katmanların insanlar tarafından mı kullanıldığı yoksa o katmanların mı insanları kullandığı sorusuna verilen cevap sosyoloji teorilerini şekillendirmiştir. Bir başka deyişle ‘toplumda etkin aktör bireyler midir yoksa toplum, temel katmanlar olan faktörlerin etkisinde midir?’ Bu bağlamda aktörlerle faktörler arasındaki ayırım sosyoloji akımlarını kökten ikiye bölmektedir: Bir tarafta aktör olan bireyler diğer tarafta faktörlerin etkisindeki bireyler. Makalede, temel bazı sosyoloji teorileri (Fonksiyonalizm, Çatışmacılık, Sembolik etkileşimcilik ve Fenomenoloji) genel olarak tanıtılacak ve aktörler-faktörler bağlamında yerleri tespit edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Sosyoloji, Teori, Aktörler, Faktörler

A View Trial to Sociology Theories in The Context of Actors-Factors

Abstract:

Community surveys begin with the assumption that 'society is not what it seems to be' and it points to layers of society as the answer to the question 'what is happening?' Basic layers such as economy, rationalization, division of labor, technology... have been determined by sociologists and the answer given to the question of whether these layers are used by humans or whether those humans are used by layers has shaped sociological theories. In other

* Yrd. Doç. Dr. Sinop Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü,
f.aman@sinop.edu.tr

words, persons 'active actors in the society' or are they influenced by the factors that are the basic layers? In this context, the distinction between actors and factors radically divides sociological trends: Persons with actors on one side and persons with influence on the other. In article, some basic sociological theories (Functionalism, Conflict theory, Symbolic Interactionism and Phenomenology) will be introduced in general and in actors-factors context their locations will be determined.

Keywords: Sociology, Theory, Actors, Factors

Giriş

Sosyoloji “insan toplumsal bir varlıktır ve sosyal değişme kaçınılmazdır” temel önermesi etrafında oluşan bilim dalıdır. Toplum araştırmaları ‘söz konusu toplumsa hiçbir şey görüldüğü gibi değildir’ kabulüyle başlar ve ‘öyleyse neler oluyor?’ sorusunun cevabı olarak toplumun katmanlarını işaret eder. Bazı sonuçlara ulaşabilmek için bu katmanlar sosyolojinin yöntem ve teknikleriyle tek tek eşil-melidir¹.

Sosyoloji değişim merkezli olduğundan en üst katmanda görülen değişimlerin asıl müsebbibini bulmak sosyologların temel hedefi olmuştur denilebilir. Sosyoloji teorilerinin hepsi de fark edelim veya etmeyelim gerçekte en alttaki temel katmanı bulma arayışıdır. Mesela İbn Haldun’a göre en temel katman olan asabi-yet (grup dayanışması) toplumdaki değişimlerin asıl müsebbibidir. Temel katman Marx’ta ekonomi, Weber’de rasyonalizasyon, Durkheim’da işbölümü olarak belirir. Teoriler tarafında da durum aynıdır. Çatışma, fonksiyon, sembolik etkileşim, alışveriş... gibi terimler aynı zamanda o teorilerin hangi temel katmana gönderme yaptığını belirtmektedir. Ancak sosyologlar konu toplum olunca tek sebepli açıklamalardan uzak durmak gerektiğini bildiklerinden temel katmana yapılan vurgunun ‘değişimin en etkili müsebbibi budur’ şeklinde algılanması gerektiğini belirtirler. Yani yukarıda belirtilen temel katmanlardan hiçbiri tek başına toplumsal değişimin tek belirleyicisi olmasa da onlar en etkin, en merkezi belirleyicilerdir.

¹ Adil Çiftçi, *Sosyolojiye Giriş: Ya da Bir Özgürlük Tarzına Çağrı*, Ankara, 2012, s. 136 vd.

Her ne kadar temel katmanlar belirlenmiş olsa da bu katmanların insanlar tarafından mı kullanıldığı yoksa o katmanların mı insanları kullandığı sosyoloji teorilerini şekillendirmiştir. Bir başka deyişle ‘toplumda etkin aktör bireyler midir yoksa toplum, temel katmanlar olan faktörlerin etkisinde midir?’ sorusuna verilen cevap o akımın yerini net olarak belirlemektedir. Bu bağlamda aktörlerle faktörler arasındaki ayırım sosyoloji akımlarını kökten ikiye bölmektedir²: Bir tarafta aktör olan bireyler diğer tarafta faktörlerin etkisindeki bireyler. Makalede, temel bazı sosyoloji teorileri, aktörler-faktörler skalasındaki yerlerinin tespiti için genel olarak tanıtılacaktır. Sonuç bölümü yer tespitine ayrılacaktır. Konu genel sosyoloji metodolojisi içerisinde teknik anlamda literatür merkezli incelenecektir.

1. Fonksiyonalizm

Fonksiyonalizm³ belki de sosyolojideki en etkili teoridir. Özellikle Emile Durkheim ile anılsa da gerçekte hiçbir toplumbilimci fonksiyonalizmin en azından bazı kabullerini göz ardı edemez⁴. Fonksiyonalizm, toplumsal ve kültürel olguların toplumsal-kültürel sistem içerisinde yerine getirdiği fonksiyonların çözümlenmesidir. Fonksiyonalizmde toplum, hiçbir kısmının bütünden ayrı olarak anlaşılacağı ve birbirleri ile ilişkili kısımlardan oluşan bir sistemdir. Herhangi bir kısımdaki değişim sistemin diğer kesimlerinde bir miktar dengesizliğe ve belli ölçüde de bütün olarak sistemin tekrar düzenlenmesine yol açar. Fonksiyonalizm, organik modele dayalı olarak geliştirilmiştir⁵.

Fonksiyonalizm, toplumu biyolojik bir organizmaya benzetme eğilimindedir. Organizmanın fizyolojik yapısındaki sistemler (sindirim sistemi, dolaşım sis-

² Kadir Canatan, *İslam Sosyolojisi*, Beyan Yay., İstanbul, 2005, s. 167.

³ Fonksiyonalizm terimi yerine işlevselcilik, fonksiyon terimi yerine de işlevsel terimi kullanılabilir. Biz çalışmamızda fonksiyonalizm ve fonksiyon terimini kullanacağız.

⁴ Kingsley Davis’in “...her sosyolog bir fonksiyonalisttir” sözü bu teorinin etkisini anlatmak için bir örnektir. Kingsley Davis, *The Myth of Functional Analysis As a Special Method in Sociology and Antropology*, American Sociology Review, Vol. 24, December 1957, s. 757.

⁵ George A. Theodorson-Achilles S. Theodorson, *A Modern Dictionary of Sociology*, Thomas Y. Crowell Co., New York, 1969, s. 167.

temi vs.) nasıl işliyorsa toplum da öyle işleyen bir bütündür. Organizmada hâkim durum denge olduğundan fonksiyonalistler çatışmadan ziyade dengeye vurgu yaparlar⁶. Her ne kadar oluşabilecek bir yaralanma vücudun tümünde bir miktar denge-sizliğe yol açsa da vücut tüm organların yardımıyla belli bir süre sonra tekrar dengeye oturacaktır. Toplum için de bu örneği verebiliriz. Onlar toplumun her parçasının diğer parçalarla tam bir uyum içinde olduğunu kabul ederler. Sosyal düzenin korunması için denge, ahenk ve bütünlük çok önemli fonksiyonel unsurlardır ve “toplumsal sistemin öğeleri fonksiyonel olarak karşılıklı ilişki içindedir... sistemin işleyişine genellikle olumlu katkıda bulunurlar”⁷. Olumsuz fonksiyonlar (disfonksiyonlar) ve gerginlikler toplumda bulunsada zaman içinde kurumlaşmaya başlarlar ve toplumun genel dengesini tamamen bozamazlar⁸. Konuyu açıklamak için verilen havaalanı örneğinden gidecek olursak durum şöyle özetlenebilir: Havaalanında pilotlar, yolcular, personel, bilet gişeleri, uçaklar... gibi birçok birbiriyle ilişkili unsur bulunmaktadır. Bunlardan herhangi birinde bir tedirginlik olursa -kötü hava şartları, radarların bozulması, yolcu trafiğinin yoğunlaşması gibi- bu durum tüm havaalanına yansiyacaktır. Ancak her ne kadar bir ölçüde denge-sizlik olsa da sonuçta personelin fazla mesai yapması, ek personel görevlendirilmesi... gibi önlemlerle dengenin yeniden sağlanması için olabilecek her şey yapılacaktır⁹.

Fonksiyonalizm, toplumun en önemli fonksiyonunun bütünlüşme (integration) olduğu kanaatindedir. Bu bütünlüşmeyi gerçekleştirecek en önemli güç ise ortak değerler sistemidir. Çoğunluk tarafından kabul gören ilke ve amaçlardan oluşan ortak değerlerin bütünlüşmeye yaptığı katkıyı hiçbir şey yapamaz. Fonksiyona-

⁶ Sezgin Kızılcelik, *Sosyoloji Teorileri*, Emre Yay., Konya, 1994, c. II, s. 105.

⁷ Mark Abrahamson, *İşlevselcilik*, Çev. Nilgün Çelebi, Toplum Kitabevi, Konya, 1990, s. 3.

⁸ Talcott Parsons, *The Social System*, The Free Press, New York, 1951, s. 252.

⁹ Aynı örnek çatışma kuramcıları tarafından farklı ele alınır. Onlar, işçilerle idare arasındaki rekabetle, dolayısıyla her grubun kendi çıkarına olan durumla ilgilenirler. Mesela bir çatışma kuramcısı pilotların yüksek ücretli konumlarını devam ettirmek için mesleğe girişi sınırlamaya çalışacaklarına, alt kademe personelin çalışma şartlarını iyileştirmek için sendikalara üye olacaklarına, idarenin daha fazla kâr elde etmek için personeli olabildiğince çok çalıştıracağına odaklanır. Ruth A. Wallace-Alison Wolf, *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*, Çev. Rami Ayas-Leyla Elburuz, Punto Yay., İzmir, 2004, s. 81.

listler yine de mükemmel bütünleşmenin hiçbir zaman gerçekleşmeyeceğini ancak dinamik bir dengeyi sürekli egemen olacağını söylerler¹⁰.

Fonksiyonalizm gerginliklere ve çatışmaya negatif yaklaşır. Çatışmanın toplum açısından olumlu bir fonksiyonunun olmadığını kabul eder. Dolayısıyla ani değişimler fonksiyonalistler tarafından göz ardı edilmektedir denilebilir. Onlar değişimin derece derece ve belli bir düzene göre olduğunu vurgulama eğilimindedirler¹¹. Her ne kadar toplumda çatışmayı kabul etseler de, dengeyi her zaman çatışmayı önceleyeceğini ve mutlak baskın durum olduğunu ifade ederler.

2. Çatışma Teorisi

Çatışma teorisi birbiriyle ilintili üç kabulü içermektedir. Bunlardan birincisine göre insanların hepsinde bazı çıkarlar ortaktır ve bu çıkarlar toplum tarafından belirlenmemiştir. İkinci olarak, toplumsal ilişkilerde güç, merkezi konumdadır. Üçüncü ortak kabul ise, değer ve düşüncelerin toplumun hüviyeti olmadığı aksine gücü elinde tutanların amaçlarını gerçekleştirmek üzere kullandıkları silahlar olduğu kabulüdür. Yukarıda saydığımız üç özellik tüm çatışma teorisyenlerinde ortaktır¹².

Çatışmacılar insanların belli bir tabiata ve önceden belirlenmiş çıkar duygularına sahip olduklarını kabul ederler. Çıkarlar ise doğal olarak ekonomi merkezlidir. Böyle bir kabul kaçınılmaz olarak ekonomiyi ön plana çıkarmıştır. Bu kuramcılar Marks'tan günümüze kadar ekonomiye çok fazla atıf yapmaktadırlar. Onlara göre toplum adeta çıkarları için çatışan grupların arenasıdır. Komünist manifestonun diliyle söyleyecek olursak “toplumların tarihi sınıf çatışmalarının tarihidir”¹³. Sınıflardan kasıt ise ekonomik olarak oluşan sınıflardır. Marksçı yazarların belirttiği şekilde “toplumdaki en önemli gruplar ekonomik sınıflardır ve ekonomik mevki

¹⁰ Kızılcılık, *Sosyoloji Teorileri*, c. I, s. 277.

¹¹ Kızılcılık, *Sosyoloji Teorileri*, c. II, s. 107.

¹² Wallace-Wolf, *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*, s. 93-119.

¹³ Karl Marx-Friedrich Engels, *The Communist Manifesto*, Penguin Books, Harmondsworth, 1967, s. 79.

veya sınıfı aynı olan insanlar, topluluk olarak bir arada hareket etme eğilimindedirler. Sonuç olarak bu sınıflar birbirine düşmandır ve aralarındaki çatışmaların sonucu, toplumun nasıl geliştiğini belirler¹⁴. Bu bağlamda çatışma teorisyenleri sosyal değişimin temelini de sınıflar arası çatışmayı yerleştirmektedirler.

3. Sembolik Etkileşimcilik

Amerika kökenli sosyal-psikoloji kuramı olan sembolik etkileşimciliğin George H. Mead'ın yazılarıyla ortaya çıktığı ancak Herbert Blumer tarafından sistematize edildiği kabul edilmektedir¹⁵. Sembolik etkileşimcilik, eylemi “toplumsal bir uyarıcıya doğrudan bir tepki olarak almak yerine, toplumsal aktörün nesnel uyararı öznel tanımlaması ya da yorumlaması”¹⁶ olarak kabul eder. Dolayısıyla bu kuramın, bireyin toplum tarafından şekillendiği görüşünden bir kopuşu sergilediği söylenebilir.

Sembolik etkileşimcilik üç önermeye dayandırabilir: 1- Bireyler toplumdaki şeylere karşı, o şeylerin kendileri için ifade ettikleri anlamlara göre tavır almaktadırlar. 2- Anlamlar kişiler arasında olan etkileşimle ortaya çıkar ve 3- Anlamlar devamlı yorumlanma süreciyle değişime uğrarlar¹⁷. Yani bir nesnenin kendisinde, bireye anlam ifade eden özel bir durum yoktur¹⁸. Aktör, içinde bulunduğu durumun ve fiilin ışığında, anlamları seçip ayırır, kontrol eder, askıda bırakır, gruplandırır ve dönüşüme uğratar. Dolayısıyla sembolik etkileşimcilik toplumu merkeze alan ve uyarıcı-tepki şemasını kabul eden kuramları eksik bulur. Onlara göre birey; eylemleri yorumlar, tanımlar ve bunun sonucunda bir tepki ortaya koyar.

¹⁴ Wallace-Wolf, *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*, s. 97.

¹⁵ Gordon Marshall, *Sosyoloji Sözlüğü*, Çev. Osman Akınhay-Derya Kömürcü, Bilim-Sanat Yay., Ankara, 1999, s. 647.

¹⁶ Margaret M. Paloma, *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*, Çev. Hayriye Erbaş, Eos Yay., Ankara, 2007, s. 229.

¹⁷ Herbert Blumer, *Symbolic Interactionism: Perspective and Method*, Prentice-Hall Inc., Englewood Cliffs, New Jersey, 1969, s. 2.

¹⁸ Paloma, *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*, s. 231.

Toplumdan ziyade bireye vurgu yapan sembolik etkileşimcilikte bireyin yaptığı “iç konuşmalar”¹⁹ merkezi konumdadır. Çünkü “insanlar bu yol ile etraflarındaki şeyleri hesaba katarak hareket etmek üzere örgütlenirler. Örneğin yakın bir zamanda sevdiği birisini kaybetmiş olan bir arkadaşı ile karşılaşmaya kendilerini hazırlama sıkıntısı yaşamış olanlar, arkadaşlarına ne söyleyecekleri ve ona nasıl yaklaşacakları hususlarında kendi kendileriyle ne kadar çok konuşmuş olurlarsa ‘diğer kişinin rolünü almaya’ o derece hazır olacaklarını ve etkileşimlerinin o ölçüde etkili olacağını görecektir”²⁰.

Sembolik etkileşimciliğin uyarıcı-tepki ikilisine bir terim daha ekleyerek uyarıcı-yorum-tepki formülünü ortaya koyduğu söylenebilir. Ancak buradaki yorumun bireye göre değişen -çünkü her birey toplumda aktif bir katılımcı olarak kabul edilmektedir- göreceli bir durumu belirttiği unutulmamalıdır. Bazı durumlarda ise yorum sancılı ve zor olabilmektedir. Örneğin farklı toplumdaki insanların birbirlerini anlama süreci zordur. Ayrıca sembolik etkileşimciliğin merkezinde bulunan ‘yorum’, insanın her davranışında bulunmaz. Bu tür davranışlar sembolik etkileşimciliğin konusu değildir. Mesela öfkeli anlarımızda veya bir kişinin kendisini savunurken verdiğimiz tepkiler simgesel olmayan davranışlardır²¹.

4. Alışveriş Teorisi ve Fenomenoloji

Genel olarak ele aldığımız üç teorinin yanında sosyoloji alanında daha birçok teorinin olduğu malumdur. Amacımız tüm sosyoloji teorilerini (büyük-orta-küçük boy teorileri) ele almak olmadığından yukarıdakilere ek olarak burada çok genel anlamda alışveriş teorisi ve fenomenolojiye değineceğiz.

James Coleman, George Homans ve Peter Blau gibi isimlerle ön plana çıkan alışveriş teorisi “her şeyin bir fiyatı vardır” önermesine dayanır diyebiliriz.

¹⁹ “İç konuşmalar” kavramı sembolik etkileşimciliğin temelindeki isim olan George Herbert Mead’ın ortaya koyduğu bir kavramdır. Bkz. George Herbert Mead, *Mind, Self and Society*, University of Chicago Press, Chicago, 1934, s. 254.

²⁰ Wallace-Wolf, *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*, s. 237.

²¹ Wallace-Wolf, *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*, s. 245.

Bireyin davranışı bu anlamda maliyet ve ödüllere göre akılcı olarak şekillenir. Bir başka deyişle insanlar eylemlerinin faydalarını topluma göre değil mantıklarına göre hesaplarlar²². Başarı, ödül, değer, doyum, onay, güven gibi uyarıcılar faydalıdır/mantıklıdır ve birey bunlara göre davranışını şekillendirir²³. Bazı birey davranışları duygusal olsa da genel davranış skalasında az yer tuttuğundan alışveriş teorisyenleri tarafından bu tip davranışlar göz ardı edilmektedir. Kısaca ilkel toplumların alışverişi olan karşılıklılık ilkesinden²⁴ tüm toplumlarda geçerli olan armağanlara kadar her türlü ilişki, fayda merkezli ve mantıklı seçimlerle şekillenerek sosyal etkileşimi artırmaktadır.

Alışveriş teorisinin, katı fayda merkezliliğinden uzak olsa da toplumsal eylemin odağına bireylerin yüz yüze etkileşimini koyan ve terim olarak ilk defa Edmund Husserl tarafından kullanılan fenomenolojinin²⁵ sosyolojiye Alferd Schutz tarafından uyarlandığı bilinmektedir. Fenomenolojide bireyin günlük hayat durumlarına atfettiği anlam önemlidir²⁶. Dolayısıyla bu teori sorgulama merkezlidir ve bizden adeta uzaydan gelen ziyaretçi rolünü oynamamızı ister²⁷. Bunu yaparken ön kabuller ortadan kaldırılmaya çalışılmaz²⁸ ancak araştırmacının yapması gereken bunları askıya ve/veya paranteze almasıdır²⁹.

²² George Homans, *Social Behavior:Its Elementary Forms*, Harcourt Brace and World, New York, 1961, s. 16.

²³ James Coleman, *Foundations of Social Theory*, The Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge, 1990, s. 185.

²⁴ Haviland ve diğerleri, *Kültürel Antropoloji*, Çev. İnan Deniz Erguvan Sarıoğlu, Kaknüs Yay., İstanbul, 2008, s. 381-382.

²⁵ Peter Berger-Thomas Luckman, *The Social Construction of Reality*, Doubleday, New York, 1966, s. 28.

²⁶ Harold Garfinkel, *Studies in Ethnomethodology*, Englewood Cliffs, New Jersey, 1967, s. VII.

²⁷ Wallace-Wolf, *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*, s. 297.

²⁸ N. Abercrombie, , *Phenomenological Sociology*, The Penguin Dictionary of Sociology, London, 1988, s. 184.

²⁹ Robert C. Soloman, *From Rationalism to Existentialism*, Harper and Row, London, 1972, ss. 143-150.

Sosyoloji Teorilerinin Aktörler-Faktörler Bağlamında Yerleri

Sosyolojide öne çıkan bu teoriler aktörler-faktörler bağlamında nasıl kategorize edilebilir? Sembolik etkileşimcilik, bireylerin toplumdaki şeylere karşı, o şeylerin kendileri için ifade ettikleri anlamlara göre tavır almakta oldukları iddiasıyla aktörleri ön plana çıkarır³⁰. Aktörleri öne alan diğer akım olan alışveriş teorisi, toplumsal faaliyeti en az iki kişi arasında maddi koşullar çerçevesinde bir alışveriş olarak görmektedir³¹. Fenomenoloji toplumu bireylerin şekillendirdiğini belirtir ancak toplumun birey üzerindeki etkisini reddetmez. Bu şekillendirme kültür ve madde arasında gidip gelmektedir. Dolayısıyla fenomenoloji de aktörler tarafında bulunmaktadır.

Bunların karşısında toplumu faktörlerin etkisinde gören akımlar vardır. Çatışma teorisi toplumların tarihini sınıf çatışmalarının tarihi olarak görerek³² faktörlere ve özelde de ekonomiye atıf yapmaktadır³³. Bir diğer faktör, taraftarı akım olan fonksiyonalizm ise çatışmadan ziyade dengeye vurgu yapar³⁴. Fonksiyonalistlere göre asıl faktör, toplumun kültürüdür. Birey bu kültüre uygun davranır. Nasıl ki bir organizma, bulunduğu yere uygun davranınca denge hali devam ederse birey de kendi kültürüne uygun davranarak toplumun denge halini devam ettirir³⁵. Toplumda çatışmalar, olumsuz fonksiyonlar (disfonksiyon) olsa da bunlar toplumun genel halini tamamen bozamazlar. Bir süre sonra absorbe edilirler ve toplum görece istikrarlı haline devam eder.

Sosyoloji tarihinde sosyologların çoğunun faktörlerden yana olduğunu söyleyebiliriz. Mesela sosyolojinin kurucusu olan İbn Haldun tam olarak faktörler tarafındadır. Comte, Durkheim, Marx, Weber gibi diğer kurucu isimlerin de faktörleri öne çıkardıkları kesindir. Bu isimlere göre iklim, coğrafya, ekonomi, din, tek-

³⁰ Herbert Blumer, *Symbolic Interactionism: Perspective and Method*, s.2; Paloma, *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*, s. 231.

³¹ George C. Homans, *Social Behavior: Its Elementary Forms*, s. 13.

³² Marx-Engels, *The Communist Manifesto*, s. 79.

³³ Wallace-Wolf, *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*, s. 97.

³⁴ Kızılçelik, *Sosyoloji Teorileri*, c. II, s. 105; Mark Abrahamson, *İşlevselcilik*, s. 3.

³⁵ Theodorson&Theodorson, *A Modern Dictionary of Sociology*, s. 167.

noloji, işbölümü, ideoloji, asabiyet (grup dayanışması), zihniyet, rasyonalizasyon... gibi birçok faktör toplumu şekillendirmektedir. Aktörlere vurgu yapan Sembolik Etkileşimcilik, Alışveriş Teorisi, Fenomenolojik Yaklaşım gibi sosyoloji teorileri ise nispeten yenidir ve bireylerin kendi isteklerine göre davranıp toplumu şekillendirdiklerini belirtirler.

Sonuç

Sosyoloji adeta teoriler yumağıdır. Bunda henüz ulaşılamamış sosyoloji kanunlarının etkisi büyüktür. Bir sorunsala işaret eden kanunlardan yoksunluk ‘teorilerin neye göre sınıflandırılacağı’ konusunu gündeme getirerek aktörler-faktörler düzleminde bir kategorizasyonu öne çıkarmış görünmektedir. Bir başka deyişle teoriler zorunlu olarak aktörler veya faktörler tarafında bulunmaktadırlar. İkisi arasında veya ikisi dışında durma şansları yoktur. Dolayısıyla sosyolojide anlama etrafındaki okumaların merkezini de bize göre aktörler-faktörler konusu oluşturmaktadır. Teorilerin bu bağlamda nerede durdukları nettir. Buna göre Alışveriş teorisi, Sembolik etkileşimcilik ve Fenomenoloji aktörler tarafında bulunurken Fonksiyonalizm ve Çatışma teorisi faktörler tarafında durmaktadır. Ancak aktörler-faktörler tartışması devam etmektedir ve her sosyolog bu iki çerçeveden birinde konum alır.

Kanaatimizce toplumu şekillendiren faktörlerdir. Her ne kadar birey kendisini bağımsız hareket ediyor zannetse de gerçekte davranışlarını yaşadığı toplumun belirlediği çerçeveye uydurarak faktör merkezli davranır. Tabii ki toplumlarda bazı bireyler kendilerine çizilen sınırlara uygun davranmayabilirler. Bu durum her toplum için normal kabul edilir. Ancak bizim burada konu edindiğimiz şey, tek tek bireyler değil en az yüzde elli biri oluşturan toplumdur. Toplum ise tarih boyunca her zaman faktörler tarafından şekillendirilmiştir.

Kaynakça

- Abercrombie, N. vd., *Phenomenological Sociology*, The Penguin Dictionary of Sociology, London, 1988.
- Abrahamson, Mark, *İşlevselcilik*, Çev. Nilgün Çelebi, Toplum Kitabevi, Konya, 1990.
- Berger, Peter - Luckman, Thomas, *The Social Construction of Reality*, Doubleday, New York, 1966.
- Blumer, Herbert, *Symbolic Interactionism: Perspective and Method*, New Jersey: Prentice-Hall İnc., Englewood Cliffs, 1969.
- Canatan, Kadir, *İslam Sosyolojisi*, Beyan Yay., İstanbul, 2005.
- Coleman, James, *Foundations of Social Theory*, The Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge, 1990.
- Çiftçi, Adil, *Sosyolojiye Giriş: Ya da Bir Özgürlük Tarzına Çağrı*, Ankara, 2012.
- Davis, Kingsley, *The Myth of Functional Analysis As a Special Method in Sociology and Antropology*, American Sociology Review, Vol. 24, December 1957.
- Garfinkel, Harold, *Studies in Ethnomethodology*, Englewood Cliffs, New Jersey, 1967.
- Haviland, William A. vd., *Kültürel Antropoloji*, Çev. İnan Deniz, Erguvan Sarıoğlu, Kaknüs Yay., İstanbul, 2008.
- Homans, George, *Social Behavior: Its Elementary Forms*, Harcourt Brace and World, New York, 1961.
- Kızılcılık, Sezgin, *Sosyoloji Teorileri*, Emre Yay., Konya, 1994.
- Marshall, Gordon, *Sosyoloji Sözlüğü*, Çev. Osman Akınhay-Derya Kömürcü, Bilim-Sanat Yay., Ankara, 1999.
- Marx, Karl - Engels, Friedrich, *The Communist Manifesto*, Penguin Books, Harmondworth, 1967.
- Mead, George Herbert, *Mind, Self and Society*, University of Chicago Press, Chicago, 1934.
- Paloma, Margaret M., *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*, Çev. Hayriye Erbaş, Eos Yay., Ankara, 2007.
- Parsons, Talcott, *The Social System*, The Free Press, New York, 1951.
- Soloman, Robert C., *From Rationalism to Existentialism*, Harper and Row, London, 1972.
- Theodorson, George A. - Theodorson, Achilles S., *A Modern Dictionary of Sociology*, Thomas Y. Crowell Co., New York, 1969.

Wallace, Ruth A. – Wolf, Alison, *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*, Çev. Rami Ayas-Leyla Elburuz, Punto Yay., İzmir, 2004.